

perspektívát mutatott a nyelvészek, sőt irodalomtudósok, történészek, régészek és filozófusok együttes munkája számára úgy, hogy a nyelvtudomány meggyógyításának sztálini elve: „a marxizmus meghonosítása a nyelvtudományban” most már bekövetkezhetik.

SEBŐK LAJOS

AZ IFJÚ VÖRÖSMARTY

(Vázlat)

— SZÜLETÉSÉNEK SZÁZÖTVENEDIK ÉVFORDULÓJÁRA —

Első jelentős művének, a *Zalán futásának* azt a feladatot szánta, hogy a „riadó vak mélységet felferje szavával”, — azt a mélységet, melybe a nemzet Martinovicsék forradalmi mozgalmának vérbefojtása után süllyedt. A „vak mélységet” veri fel egyéb kisebb-nagyobb epikai művében is. S ha igaz az, hogy ezek a művek még nem egy vonásukkal a birtokos nemesség gondolkozásmódját tükrözik, azt sem szabad elfelejtenünk, hogy végeredményben mégis egy, a feudális Magyarország korlátain túlmutató célt szolgáltak: a független magyar állam ideológiai megalapozását készítették elő a költészet eszközeivel. Mert, mindent összevéve, mi is Vörösmarty epikájának leglényegesebb mondanivalója? A Habsburg uralom előtti, a még független Magyarország multjának lefojtott szenvedéllyel átítatott felidézése! Ezt szolgálja a honalapító Árpád, az idegen betörők ellen harcoló László király, a német hajókat elsüllyesztő Buvár Kund, a kuruc Mikes emlegetése s nyiltabban vagy burkoltabban erről beszélnek többi hősei is. Felidezésük semmi esetre sem csak a nemesség régi dicsőségének visszasíratása, hanem egy kezdődő eb-ura-fakó-kiáltás, Bécs-ellenes fenyegetés, melyet az ifjú költő hiába is akar betörni a klasszikus epika hagyományos köntösébe. A szív, amit az avult köntös takar, születőben lévő új idők ritmusára lüktet.

Káprázatos nyelve már első műveiben is a francia forradalom távoli visszhangjaként, börtönök és bitófák árnyékában megújított magyar nyelv első igazi diadala, nyugtalanul háborgó képeinek sorozata pedig a megújulás felé induló ország kezdődő lázát hordozza magával. Ezt hordozzák magukban epikus műveinek hősei is, mennyi újat kereső, vándorútra induló hős, akárcsak maga a feudális Magyarország nemesi idilljéből a plebejusi sors határára, házi tanítónak, író-bérmunkásnak kivetett költő, aki a történeti témák romantikus képei mögé rejti el nehéz napjainak nyugtalan líráját: nyomort, szerelmi csalódást, kilátástalannak látszó pályakezdest...

De nemcsak saját magáról beszél! Epikai műveinek helyüketnem-találó hősei a válság szélén álló feudális Magyarországnak, a régi módon élni már nem képes, de a megoldást felismerni szintén képtelen birtokos nemesség útkeresésének s a Szent Szövetség nyomása alól lassanként éledő sovány értelmiségi rétegnek, elsősorban a fiatal írógenerációnak is tükörképei, — mihelyt lefejtjük e hősökről a történeti öltözetek lovagi páncéljait. Ő maga is szívesen szökik meg a hagyományos nemesi hősök terhes páncéljaitól, amelyek láthatóan szorítják; — megszökik egyelőre a romantika fellegjáró cso-

dalényei, tündérek, táltosparipák közé s így fogalmazza meg, hogy nem találja helyét a feudális Magyarországon. Van epikai műve, amelyikben csak erről a megszökésről van szó, de hogy útkereső kalandjai hová vezetnek majd, azt épp legromantikusabb kiséposzának, a Tündérvölgynek népies hangja, népmesei emlékei árulják el.

Egyáltalán súlyos hiba lenne az ifjú Vörösmarty műveit egységes koncepcióból született művek sorozatának tekintenünk s még nagyobb hiba csupán csak a nemesség hősi módjának felidézését kihallani belőlük. Nemcsak lelkesít, ábrázol is, nemcsak felidézi a mult hősi világát, el is temeti azt, ami valóban csak mult, ami feudális belőle. Legérettebbnek tartott epikai műve, *A két szomszédvár* valóban „kannibáli“ öldöklései és történeti tragédiáinak rémségei végső gyökerüket tekintve nem egyebek, mint a hagyományos feudális hősökhez fűzött illúziók lerombolásai s ezen keresztül a feudális Magyarország sírbatevése. Ez a hang, néha még elégikus részvétellel kísérve talán, már a legkorábbi epikai műveiben is ott lappang, keresi a megfogalmazást. Egy bizonyos: aki egyszer odáig jutott el, hogy a „régí dicsőség“ emlékeiből végül csak már a két szomszédvár, a Marót bán vagy a Várnász szörnyű történeteit lássa meg, annak már nem lehet több mondanivalója a multról, a régiről.

Csodálatosan szép drámai költeményének, a *Csongor és Tündének* máig sem megkopott varázsát is épp az adja meg, hogy benne a meseszerű ábrázolás szimbolikáján keresztül az újat, a feltörő akarja megfogalmazni. *Csongor*, az atyai házból az ismeretlen, a titokzatos rémekkel benépesült világnak nekiinduló ifjú Vörösmarty epikus költeményeinek nyugtalan hőseivel rokon. Sorsának ábrázolása közben Vörösmarty ismét kora problémáira keres választ s e problémák között — különösen a Hármasúti találkozás és az *Éj* monológjának soraiban — a korabeli Magyarország ellentmondásai mellett ott van már a kapitalizmus embertelen világának romantikus-pesszimista visszhangja is, de a mű optimista befejezésében, abban, hogy a mesejáték hőse a népmesékhez hasonlóan itt is eléri a Boldogságot, a kezdődő reformkor egyelőre még távolról sem problémátlan, kétségekkel teli nekibuzdulását is felismerhetjük. Az optimizmus és pesszimizmus között vergődő, de mégis inkább az optimizmusra hajló költőnek épp azért van szüksége a népmesei motívumokban gyökerező, szimbolikus jellegű kifejezésre, hogy a magyar társadalomban lassankint már erőfélben-lévő, de igazi nevükön egyelőre alig nevezhető erőket a maguk pozitív és negatív oldalai felől egyaránt kifejezze.

Ne feledjük el azt sem, hogy a megújhódní kezdő magyar irodalom alkotásai közül épp a *Csongor és Tünde* az első olyan jelentős mű, amelyben a nép is ott van már. Ott van nemcsak a népmesei motívumokban, hanem az „útitársaknak“, Balgának és Ilmának alakjaiban. A mű frissességét, üdeségét s a végül mégis csak felcsendülő optimizmusát épp folklorisztikus elemei, népi gyökere adják meg.

A *Csongor és Tünde* mesevilágában épp ezért joggal a *János vitéz* felé vezető út első lépését is láthatjuk. A férfi Vörösmarty költészete majd megteszi a következő lépéseket, hogy utána Petőfi és a szabadságharc riadója jöhessenek!